

Jelepçilik mirasy

Category: Kitapcy, Medisina, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 23 января, 2025

Jelepçilik mirasy JELEPÇILIK MIRASY

Ylahyýetçi Abdylly Akyn şeýle diýýär:

“1924-nji ýylda Çanakkalede we Bursada jelepšana hökmünde ulanylýan metjitler bardy!”

Işigaýdan taryha öz hyýallarynyň isleýän ugrundan baha berjek bolýar!

Ýokary okuw jaýlarynda duýgylary bilen hereket edýän şular ýaly jahyllaryň sany bar, saýagy ýok...

Ýogsam bolmasa, serediň, taryhy hakykatlar näme diýýär:

Osmanly döwleti Birinji jahan urşundan ýeňlip çykdy. (Ýöne uruş Osmanly üçin 1912-nji ýylda Balkan urşy bilen başlady. 1922-nji ýylda Izmire girilende gutardy, ýagny, uruş tutuş on ýyllap dowam etdi.)

Ilatyň sany ýigrimi milliondan göni on iki milliona düşdi.

Urşuň gynançly netijeleri agyr jemgyýetçilik trawmalara ýol

açdy.

Imperiýa çökende raýatlaryny-da doly çöküşe uçratdy. Bir uly halk ruhy taýdanam ölýärdi.

Problemalar garaşylşyndanam çökderräk boldy. Mysal üçin, 1916-1922-nji ýyllarda öz janyňa kast etme wakalary çendenaşa köpeldi! Ýaramaz şertler netijesinde çaga ölümleri 99%-e ýetdi. Garyplyk zerarly zenanlar günädigine garamazdan abort etdirmegä endik etdiler. Adam ömrüniň ortaça dowamlylygy otuz ýaşa çenli peseldi...

Humarly oýunlar şeýle bir ýaýrady welin, soňabaka ony "milli apat" saýmaga başladylar. Neşe serişdeleriniň ulanyşy görnetin artdy. Hem güzeran derdi jelepçiligi ýokarlandyrdy!

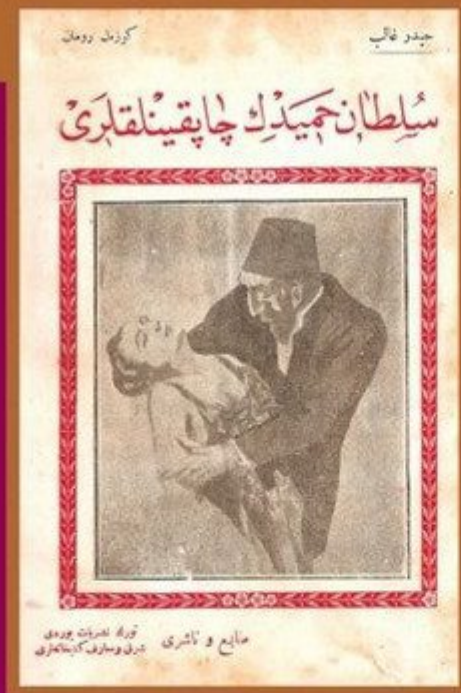
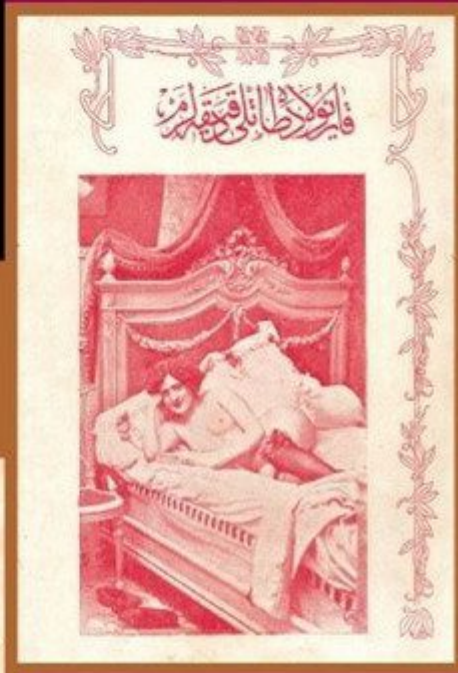
Ýaşamak üçin ölmez-ödi – bir döwüm çörek üçin aýal-gyzlar tenini satyp gazanç etmäge başladylar. Wagtlaýyn ýaraşyk döwründe (1918-1922) Stambulda baş müňden gowrak aýal-gyz jelepçilik edip gün görýärdi. Hawa, urşuň weýrançylygy jemgyýetçilik gurluşyny çepbe çöwürüp taşlady. Ykdysady bökdençlikler, ýeter-ýetmezlik ahlak ýaly tradisin kadalary ýykan-ýumran etdi. Jelepçilik musulman zenanlaryndanam sowa geçmedi. Özem... weneriki keseller, siflis, bil sowuklamasy (sözenek) çaltlyk bilen Anadolynyň hemme ýerine ýaýrady.

Jelepçilik we weneriki keseller respublikamyza Osmanlydan "miras" galdy!

OSMANLI'DA FUHUŞ

II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİ'NDE
KAYITLI FUHUŞ, DEVLET VE
MODERNLİK
(1876-1909)

BURCU BELLİ

kitapyurdu.com TARİH VAKFI YURT YAYINLARI

• Abdylhamyt II

Jahyllar respublilamyzy "jelephana açan režim" hökmünde

tanatjak bolup jan edýär. Ýogsam bolmasa... ilkinji oturymly jelephanalar Osmanlyda 1812-nji ýylda Soltan Mahmyt II-niň döwründe açyldy.

Ilkinji resmi umumhanalar ("публичный офис", ýagny jelephana) 1884-nji ýylda Soltan Abdylhamyt II-niň ýörite rugsady bilen ("meýlishana" ady bilen) Galatada we Perada açyldy.

Dowamy-da geldi, jelephanalar yzly-yzyna açyldy. Anadolynyň hemme ýerine ýaýrady...

Hawa, Birinji jahan urşunyň weýrançylygy jelepçilik söwdasynyň gerimini giňeltdi. Seks – güzeran dolamagyň pişesine, zenanlar "haryda" öwrüldi. Polisiýanyň berýän maglumatyna görä, Stambulda 3 müň 104 resminamaly we müňden gowrak bikanun işleýän (olaryň 804-i musulman) jelep bardy.

1915-nji ýylda jelephanalaryň sany 359-a ýetdi! Mundan beýläk aýallara "işlemek üçin rugsatnama" ("çalyşma wesikasy" berlip başlandy.

Meseläniň başga bir gynançly tarapy bardy: gözegçilik ýokdy, jelepçiligi kadalaşdyrýan normalar ýokdy. Şonuň üçinrm weneriki keseller örç alyp ýaýrady. Hawa... Azat-edijilik urşy diňe söweş meýdanlarynda bolup geçmedi...

Ankara hökümeti ilki Anadola, soňra Stambula giňden ýaýran, we howpurgadyjy meselä öwrülen jelepçilige garşy göreşmäge başlady.

Başy Stambuldan başlanan çäreler arkaly ýurtdaky jelephanalaryň sanyny 110-a çenli azaltdy. Gizlin jelephana ýöredýän bandalara garşy çynlakaý göreş başlady.

Diňe Stambulyň Weneriki keseller müdirliginde ("Istanbul Emrazy Zührewiýýe Müdüriýeti") hasaba alnan 523 sany weneriki keselli zenan bardy. Olary-da keselden saplamak üçin bejergä başlandy.

Emma bu çetin göreş aňsat düşmedi. Şeýle...

FUHS-İ ATİK

(ESKİ FUHUŞ HAYATI)

AHMET RASİM

içinde ayrıca:

HAMAMCI ÜLFET

• Dinçi mebuslar (deputatlar) garşy çykdy!

Ah, bu "kelleler"!

Ýokary halk mejlisiniň (TBMM) 1920-nji ýylyň 30-njy dekabrynda "Siflis kanuny" ("Frengi kanunu") ady bilen kanunnama çykarmagyna käbir deputatlar garşy çykdy. "Aýallaryň lukmançylyk bejergisini almagy baradaky bölümiň tutuşlygyna kesilip aýrylmagyny" talap etdiler, nämemiş – musulman aýal-gyza el degirmek günämiş! Barha artýan jelepçilik we weneriki keseller olaryň piňine-de däldi. Doktor Emin (Erkul) beý kürsüde oturan ýerinden "Könelşen beýniler garşy çykýar diýip, halkymyzyň ölmesine adam hökmünde, lukman hökmünde tomaşa edip oňar öýtmäň!" diýdi welin, mejlis aýaga galdy. Deputatlar Hoja Tewfik, Şeýh Şemseddin, Ýozgatly Hasan, Hoja Fehmi, Hajy Mustapa onuň üstüne ýöneldi.

Ýagny... kanunlar hem gaty uly kynçylyklar bilen çykaryldy. Jelepçilige garşy göreş aňsat düşmedi.

Tenini satýan wagty ("jürmi meşhudu") ele düşen aýal-gyzlar bejergä äkidildi. Olary bu gabahat işden el çekdirmek üçin kömek edildi. Netijede... 1925-nji ýyldan başlap jelepleriň sany azalyp başlady. Mysal üçin Stambulda jelepleriň sany 1926-njy ýylda 869-a, 1927-nji ýylda 793-e çenli pese düşdi.

Gynansak-da, Demokrat partiýanyň häkimiýet süren döwründe, kazinodur pawilýon ýaly wagtyňy hoş geçirýän mekanlaryň artmagy bilen jelephanalardyr jelepleriň sany-da artmak biken boldy. 1960-njy ýylda amerikan esgerleri müşderi boljakmyş diýip, Stambul jelephanalarynyň daşy heklendi! Gepimi uzaldyp durjak däl...

Respublikamyzyň ilkinji ýyllarynda jelepçilige garşy aýgytlaýjy göreş alyp barandygy mälimem bolsa, bugünkü gün utanman-uýalman "metjitler jelephana edilipdi" diýip, ýalan sözläp bilýärler. Gözleri gapylypdyr bularyň.

Ýüzleri bar bolsa, şu günki gelip ýeten ýagdaýymyzy hem aýtsynlar!

Premýer-ministrligiň garamagyndaky Adam hukuklary guramasynyň geçiren barlaglaryna görä... AKP-niň häkimiýete gelen 2002-nji ýylynda resmi taýdan hasaba alnan we hasaba alynmadyk jelepleriň sany 25 müňe ýetipdir.

Ankaranyň Söwda palatasynyň 2004-nji ýyldaky maglumatnamasyna görä bolsa, jelepleriň sany 100 müňe ýetipdir.

Ankara uniwersitetiniň medisina fakultetiniň professory Aýşegül Akbaýyň 2016-njy ýyldaky geçiren barlaglary eýýäm bu sanyň 150 müňe ýetendigini görkezdi!

Ýörite rugsatnama almak üçin jelephanalaryň gapysynda 40 müň aýal-gyz nobatda dur!

Sosial ýara, nogsanlyklarymyz barha ulalýar, bular bolsa häzirem Atatürk bilen gidişýärler!

Bugün segsen ýaşly H. agtyklaryny okatmak üçin bary-ýogy 5 lira üçin Izmirde işleýär.

Ýeri, taryhy ýoýdy-taň etdiň... käşgä utanmak duýgusynyň nämediginem bilsedi bu jahyl ylahyýetçi!

Soner ÝALÇYN.

"SÖZCÜ" gazetini, 01.03.2018 ý.

Terjime eden: Guwanç MÄMİLİYEW. Taryhy makalalar